ТКАЧЕНКО І. М.,
старший викладач кафедри правознавства
(Кіровоградський інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»)

УДК 34.096

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті наголошено, що термін «відповідальність» уживається в кількох значеннях: з одного боку, під цим терміном розуміють усвідомлення суб'єктом власної ролі під час розвитку будь-яких правовідносин та участі у вирішенні державних справ; з іншого – під відповідальністю розуміють міру відповідальності за протиправні вчинки в минулому.

Ключові слова: *відповідальність, юридична відповідальність, держава, позитивна юридична відповідальність, негативна відповідальність, кримінальна відповідальність, цивільна відповідальність, адміністративна відповідальність, функції юридичної відповідальності.*

В статье акцентируется, что термин «ответственность» употребляется в нескольких значениях: с одной стороны, под данным термином понимают осознание субъектом собственной роли во время развития каких-либо правоотношений и участия в решении государственных дел; с другой – под ответственностью понимают меру ответственности за противоправные поступки в прошлом.

Ключевые слова: *ответственность, юридическая ответственность, государство, положительная юридическая ответственность, негативная ответственность, уголовная ответственность, гражданская ответственность, административная ответственность, функции юридической ответственности.*

The term "responsibility" is used in several senses. On the one hand this term is understood in the subject's own awareness of the role during the development of legal relations and participation in public affairs. On the other hand it is considered as the extent of responsibility for wrongful acts in the past.

Key words: *responsibility, legal responsibility, state, positive legal responsibility, negative responsibility, criminal liability, civil liability, administrative responsibility, functions of legal liability.*

Вступ. Сьогодні наша держава переживає складний період розвитку і становлення, вона стоїть на шляху боротьби та охорони незалежності й цілісності власної території. Тому питання про відповідальність людини та громадянина за власні вчинки є актуальним. Дуже багато людей учиняють різні правопорушення і підлягають під юридичну відповідальність. Гостро на сьогодні стоїть питання навіть про відповідальність, не лише юридичну, а й моральну.

Аналізуючи складну ситуацію сьогодення, хотілося б зазначити, що інститут відповідальності посідає одне з головних місць у взаєминах держави та громадянина. Адже саме цей інститут має своє спрямування на досягнення чесності й справедливості у взаєминах держави та суспільства.

У процесі становлення демократичної й незалежної держави саме юридична відповідальність повинна регулювати права та обов'язки людини й держави один перед одним.

Постановка завдання. Предметом дослідження є юридична відповідальність як правовий інститут.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері застосування юридичної відповідальності як головного регулятора відносин між людьми та державою.

Мета статті – з'ясування соціально-правової необхідності в застосуванні юридичної відповідальності.

Мета статті передбачає виконання таких завдань:

1. Проаналізувати поняття юридичної відповідальності.
2. Охарактеризувати цілі й завдання юридичної відповідальності.
3. Визначити функції та юридичної відповідальності.

Теоретичну основу дослідження становлять праці відомих учених, зокрема О.Ф. Скакун, В.Ф. Погорілко, В.С. Венедіктова, В.В. Копейчикова, О.Г. Мурашина й інших.

Результати дослідження. Юридична відповідальність має правовий характер, що має на меті застосувати до особи, котра вчинила протиправне, суспільно-небезпечне діяння, засоби публічно-правового примусу, які містяться у відповідній правовій нормі.

Одним із головних завдань цього правового інституту є охорона правовідносин, тому відповідальність розглядають не лише як юридичний інститут, а і як соціальний інститут сучасного суспільства.

Питання відповідальності досліджується як одна з найбільш складних проблем не лише теорії права, а й галузевих юридичних наук [2, с. 9]. Вона головним чином взаємопов'язана з правами та обов'язками громадян під час виконання взаємних зобов'язань різними суб'єктами з відповідним рівнем правосвідомості, правового виховання, правової культури. Тому деякі вчені під відповідальністю також розглядають певну міру свободи [5, с. 192].

Отже, юридична відповідальність тісно взаємопов'язана з державою. Уповноважені органи від імені держави вимагають від суб'єкта правопорушення відповіді за протиправну діяльність у вигляді застосування санкцій.

Якщо звернути увагу на те, що поведінку людини можна розглядати як корисну і шкідливу, то відповідальність також можна поділити на два види: позитивну та негативну.

У першому випадку під відповідальністю розуміють соціально необхідну й корисну діяльність осіб, що є важливою для всього суспільства, розуміння цього й прагнення виконати її якнайефективніше. Якщо проаналізувати з правового погляду, то це активна поведінка людини під час виконання державно-правових приписів, сумлінне виконання своїх обов'язків перед громадянським суспільством, демократичною, соціальною, правовою державою, колективом людей та окремою особою [7, с. 149].

Відповідальність у негативному значенні – це відповідальність за негативний вчинок, яким особа зашкодила суспільству, державі й самій собі.

Юридичній відповідальності притаманні такі ознаки:

1. Застосування заходів державного примусу. Держава через уповноважені органи повинна застосовувати відповідні заходи примусового характеру до осіб, котрі вчинили певне правопорушення, яке кваліфікується відповідною галуззю.

2. Уживання щодо особи певних обмежень як особистого, так і майнового характеру. Норми чинного законодавства України передбачають як позбавлення волі, так і оплату штрафу.

3. Юридична відповідальність настає лише в тому випадку, коли особа вчинила діяння і в її діях є склад того чи іншого правопорушення. Під відповідальність підлягають фізичні особи, яким притаманні такі ознаки, як осудність, вік, із якого настає певна міра відповідальності, наявність у діях ознак суспільної небезпечності, винності й протиправності. У деяких випадках до відповідальності можливо притягнути і юридичну особу, зокрема до адміністративної відповідальності.

4. Здійснюється на основі норм права в повному їхньому дотриманні уповноваженими органами держави. Свою діяльність вони координують і здійснюють у повній відповідності

до певного процедурно-процесуального порядку та форм, установлених законом (цивільним процесуальним і кримінально-процесуальним законом про адміністративні правопорушення). Поза процесуальною формою юридична відповідальність є неможливою.

Юридичній відповідальності як правовому інституту притаманні такі принципи: законності, справедливості, презумпції невинуватості, обґрунтованості, невідворотності юридичної відповідальності, право на захист, не можна притягнути до відповідальності за одне правопорушення двічі.

Однією із головних особливостей юридичної відповідальності є те, що вона регулює суспільство завдяки низці функцій, тобто має власні, притаманні лише їй, напрями впливу:

1. Каральна функція, ще її називають штрафною, її сутність полягає в тому, щоб, по-перше, покарати особу шляхом застосування низки обмежень, шляхом покладення певних обов'язків, а по-друге, запобігання вчиненню нових правопорушень.

2. Правопоновлювальна функція – направленна на відновлення порушених прав та інтересів, у зв'язку з учиненням суспільно небезпечного діяння.

3. Виховна функція – направлена на виховання суспільства в дусі поваги до закону.

Питання функцій юридичної відповідальності досліджено в теорії держави та права недостатньо, а деякі вчені взагалі заперечують їх існування.

Також, досліджуючи питання юридичної відповідальності, варто звернути увагу на поділ її на види. Залежно від галузі, до якої належить юридична відповідальність, виділяють такі її види: крмінальна, цивільна, адміністративна, дисциплінарна, матеріальна, фінансова, конституційна, міжнародно-правова.

Висновки. Отже, юридична відповідальність – це певні обмеження примусового характеру, що передбачені нормами чиного законодавства й застосовуються уповноваженими органами державної влади. Також під цим поняттяям розуміють найсуворіший примусовий засіб у боротьбі з протиправними діяннями.

Список використаних джерел:

1. Котюк В.О. Загальна теорія держави та права : [навчальний посібник] / О.В. Котюк. – К. : Атіка, 2006 – 592 с.

2. Братусь С.Н. Коррупционное преступление / С.Н. Братусь // Законность. – 2000. – № 6. – С. 72–76.

3. Кельман М.С. Теорія права : [навчальний посібник] / М.С. Кельман. – Тернопіль : Поліграфіст, 2007 – 382 с.

4. Лисенков С.Л. Теорія держави і права : [навчальний посібник] / С.Л. Лисенков ; за ред. В.В. Копейчикова. – К. : Юрінком, 2008 – 367 с.

5. Наровлянський О.Д. Основи правознавства : [підруч. для 9 кл. загальноосвіт. шк.] / О.Д. Наровлянський. – 5-те вид., перегл. і доп. – К. : Парламентське вид-во, 2006 – 384 с.

6. Гусев А.Д. О правах человека и гражданина / А.Д. Гусев // Социально-гуманитарные знания. – 2000. – № 4. – С. 36–41.

7. Кельман М.С. Юридична відповідальність Загальна теорія держави та права : [підручник] / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин, Н.М. Хома. – Львів : Новий світ, 2003.

8. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави та права : [навчальний посібник] / П.М. Рабінович. – К. : Атіка, 2008. – 176 с.